

Opis źródła:

Po wojnie trzynastoletniej (1454-1466) Prusy Książęce, które stały się lenno Królestwa Polskiego, doświadczyły dynamicznego rozwoju osadnictwa. W wyniku wojny region zyskał na znaczeniu dzięki procesom odbudowy i reorganizacji administracyjnej. Przybyli nowi osadnicy, w tym rzemieślnicy i rolnicy, co przyczyniło się do wzrostu populacji oraz ożywienia gospodarczego. Miejscowości zaczęły się rozrastać, a wieś i miasto zyskały nowe przywileje, co sprzyjało migracji ludności do miast. Wprowadzono nowe techniki rolnicze, a także rozwijała się infrastruktura, co wspierało handel i komunikację. Komunalizacja gruntów oraz nadawanie działek osadnikom doprowadziły do intensyfikacji upraw i zwiększenia wydajności rolnictwa. Przykładem takiej osady mogą być Nowe Juchy, które zapewne były zagospodarowane przez wojną ale to na skutek przywileju z 1473 r. zaczęły się rozwijać.

Miejsce wydania:

Grzegorz Białuński, *Początki i pierwsze przywileje Starych Juch*, „Echa Przeszłości”, 2017, t. 18, s. 319-335.

Miejsce przechowywania oryginału źródła:

Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz, Berlin, XX. Hauptabteilung, Ostpreussische Folianten 125: *Die Handfestungen der Underthanen des Gebiets Stradaun Auscopieret Anno 1538*, f. 236–237

Tekst źródła:

Brandenburg (Pokarmin), 1473 I 25 Wielki szpitalnik i komtur brandenburski Wit von Giech nadaje dobra w Nowych Juchach na 15 włókach na prawie magdeburskim z obowiązkiem jednej służby wojskowej z koniem i zbroją

My brat Wit von Giech wielki szpitalnik i komtur brandenburski, zakonu braci szpitala świętej Marii domu niemieckiego z Jeruzalem, wiadomym czynimy i publicznie oznajmiamy tym naszym jawnym dokumentem, wszystkim i każdemu z osobna, którzy go widzą, słyszą albo czytają, że za zarządzeniem najczcigodniejszego Pana, Pana Henryka von Richtenberga naszego wielkiego mistrza, także za radą, wiedzą, wolą i zezwoleniem najstarszych braci naszego zakonu nadajemy, użyczamy i zapisujemy naszym miłym i wiernym Maciejowi i Wawrzyńcowi braciom, Paszkowi i Miśkowi także braciom, im oraz ich prawym dziedzicom i potomkom, w posiadanie piętnaście włók położonych nad jeziorem Jędzelewo przy Liskach w komturstwie brandenburskim i w komornictwie giżyckim na rolę, łąki, pastwiska, lasy, zarośla, moczary i krzaki w pewnych granicach, jak im przez braci naszego zakonu zostało okazane, wolne od czynszu, dziesięciny i wszelkich chłopskich robocizn, dziedzicznie i wiecznie na prawie magdeburskim. Od tego mają oni wystawiać nam jedną rzetelną i porządną służbę z koniem i zbroją, według zwyczaju tej krainy, na wszystkie zawołania, wyprawy wojenne, obrony ziemskie i zaciągi, nowe domy budować, stare poprawiać albo kruszyć, kiedy, jak często

i gdziekolwiek im od nas lub od braci naszego zakonu będzie nakazane i powinni oni pomóc bronić ich wiernie, jak tylko zajdzie taka potrzeba. Z osobliwej łaski zezwalamy im zakładać wolne barcie w naszych borach i lasach, od tego mają nam dawać od każdego boru trzy rączki miodu. Mogą też trzymać barcie w swoich ogrodach, od tego mają państwu oddawać miód, a za niego ma być im zapłacone, tak jak wszystkim bartnikom w okręgu barciańskim. Chcemy też, aby ci, którzy nie są bartnikami, naszym bartnikom w ich pewnych granicach pozwalali zakładać barcie, gdzie im jest wygodnie, lecz tym, którzy sami są bartnikami i bartnikami nadal będą, żaden inny barci w ich granicach nie ma czynić, z wyjątkiem ich samych, a inni bartnicy zawadzać im nie mają. Mają też na łowy ciągnąć, jak tylko im od nas albo od naszych braci będzie nakazane, a gdy ciągną ma im być dany chleb i sól. Pozwalamy im również bić wszelaki zwierz, lecz skóry i łopatki oddawać mają państwu. Za skóry, czy to będą kuny, bobry, wydry, albo temu podobne powinno im być zapłacone według giżyckiego przywileju lokacyjnego. Pozwalamy im też na wolne rybołówstwo małymi narzędziami w naszych jeziorach, gdy udają się do barci, ale tylko na ich potrzeby, a nie na sprzedaż. Mianowicie chcemy, żeby oni żadnej rzeki nie zastawiali, pod najwyższą karą. Powinni nam również dawać co roku na świętego Marcina Biskupa funt wosku i jeden koloński denar, albo zamiast tego pięć pruskich denarów ku uznaniu państwa. Dla przyznania i wiecznego zabezpieczenia kazaliśmy zawiesić pieczęć naszego urzędu do tego listu, który jest dany w naszym zamku brandenburskim dnia nawrócenia świętego Pawła w czterysta siedemdziesiątym trzecim roku. Świadcami tej rzeczy są ucziwi i duchowni, nasi mili w Bogu nabożni bracia naszego zakonu: brat Konrad Nothaft nasz komtur zamkowy, Klaus Wussaw prokurator z Krzyżborku, Henryk Specht nasz kuchmistrz, Herman von Festenburg, Ludwik von Horheim, Janusz Mergenaw nasz pisarz i wielu innych wiarygodnych ludzi, etc.

Słowniczek pojęć:

Wit von Giech - wielki szpitalnik i komtur brandenburski

Henryk von Richtenberg - wielki mistrz zakonu krzyżackiego w latach 1470–1477

Wielki szpitalnik zakonu krzyżackiego – zarządzał szpitalami

Komtur – zwierzchnik domu zakonnego w niektórych zakonach rycerskich

Włóka –średniowieczna miara powierzchni, odpowiadająca wielkością łanowi chełmińskiemu;

1 włóka (łan) = 16,795 ha = 30 morgów

żadnej rzeki nie zastawiali – nie budowali na nich tam i jazów

Pytania do źródła.

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i średniej (poziom podstawowy):

1. Co nadano Maciejowi, Wawrzyńcowi, Paszkowi i Miśkowi?
2. Jakie obowiązki mieli Maciej, Wawrzyniec, Paszek i Misiek w zamian za otrzymane ziemie?
3. Co to są „barcie” i dlaczego bracia mogli je zakładać w lasach?
4. Jakie zasady dotyczyły polowania na zwierzęta i rybołówstwa dla braci?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony):

1. Jakie rodzaje dóbr ziemskich zostały nadane braciom i ich potomkom, i w jakich granicach znajdują się te dobra?
2. Jakie przywileje związane z bartnictwem zostały nadane obdarowanym i jakie są związane z tym zobowiązania?
3. W jaki sposób dokument został zabezpieczony?
4. Jakie były główne cele i funkcje dokumentu, i jakie korzyści przyniósł on obdarowanym?

Literatura pomocnicza:

- G. Białuński, *Osadnictwo regionu Wielkich Jezior Mazurskich od XIV do początków XVIII wieku. Starostwa leckie (giżyckie) i ryńskie*, Olsztyn 1996.
- Z. Cegiełka, M. Kawecki, *Monografia gminy Stare Juchy*, Suwałki 1998.
- J. Kawecki, *Stare Juchy (500 lat osady)*, Białystok–Ełk 1966.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord – Joanna Kunigielis